representuje rodinu na venek, jsou mu zase uvnitř uloženy povinnosti tak, aby s manželky sňato bylo toto břímě vnějšího styku s rodinou k tomu účelu, aby se mohla věnovati nejsvětějšímu svému úkolu — roditi a vychovávati děti.

Problém rodiny nevyčerpává se úpravou rodinného práva. Je zde státně zaměstnanecká politika, je zde fiskální zatěžování rodiny, je zde sociální zákonodárství. Záleží na tom, zda celý právní řád je rodině přízniv. To, co nám odkázalo devatenácté století, je neseno duchem čirého individualismu a subjektivismu, v takovém prostředí daří se velmi těžce rodině. V devatenáctém století docílilo se rovnováhy mezi ztrnulými tradicemi dřívějška a individualismem, čímž se docílilo optimálního stavu. Tento stav předpokládal však monarchii, poněvadž rodinná tradice byla založena na poslušnosti dynastii. Pádem monarchie nastal dvojí zlom: padla stará rodinná tradice a individualismus ji nedovedl nahraditi. V tom se jeví úplná změna poměrů. Sociální péče o chudé rodiny je jen nepatrný výsek celého úkolu — vybudovati řádnou rodinu v republikánském prostředí. Dnešní generace je více méně obětována, poněvadž je zatížena umírající tradicí předválečnou, ale tato generace musí míti tolik síly, aby mohla připraviti lepší poměry pro své děti — generaci následující. Zde podávám jen část řešení s hlediska občanského zákoníka.

II. Úprava manželství v Československé republice.

1. Obecný zákoník občanský.

V Rakousku začala koncem osmnáctého století t. zv. vídeňská reakce, která byla vedena ideami Kantovými, což na prvý pohled velmi zaráží (srov. Winter, B. Bolzano). Z tohoto ovzduší vychází též obecný zákoník občanský. Vídeňská reakce se sice opírala o protestantského filosofa, ale v jádře trvala na systému, který u nás byl zaveden Marií Terezií: katolicismus jako nástroj dynastie. Toto hledisko neobešlo se sice bez konfliktů s kurií papežskou, ale prorazilo v té době tak úplně, že restaurační směr římský v Rakousku nebyl ani poznatelný. Stát používal církevních institucí katolických jako svého vládního instrumentu, což vedlo k vnitřní irreligiositě vládnoucích vrstev. O. z. o. měl tento systém úpravy manželského práva:

1. základem je, že odděluje přísně osobní stránku manželství od stránky majetkové, což je ohlasem obecného práva, kde

majetková stránka byla upravena v civilním právu (římském) a osobní v kanonickém právu (církevním),

2. v osobním právu seřazuje předpisy podle tohoto pořadí:

a) o pojmu manželství (§ 44) a zasnoubení (§§ 45—46),

b) o způsobilosti uzavírati manželství (§ 47),

c) o překážkách manželství (§§ 48—82),

d) o dispensích (§§ 83—88),

e) o účincích manželství (§§ 89—92),

f) o zrušení manželství (§ 93) nulitou (§§ 94—102), rozvodem (§§ 103—110), rozlukou vůbec (§§ 111—114) a u nekatolíků (§§ 115—118), o novém sňatku (§§ 119—122),

g) o sňatcích židovských (§§ 123—136);

3. v majetkovém právu manželském vzat byl za základ parafernální systém a v smluvním právu právo dotální, je zde tedy v zásadě recipováno justiniánské právo.

Charakteristickým rysem je v osobním právu rozčlenění podle konfesí. I když o. z. o. se snažil přiblížiti velmi značně právu kanonickému, přece zůstal zásadní rozdíl: podle o. z. o. je manželství smlouva, podle kanonického práva je manželství svátost. To znamená, že se v obou případech manželství pojímá s jiného normového hlediska. Základem kanonického práva jsou normy náboženské, spočívající na víře, kdežto základem občanského práva jsou normy právní, spočívající na vnějším donucení. Zaměníme-li úlohy obou těchto normových systémů, mohou povstati největší zmatky a rozvraty. Tak i podle o. z. o. je manželství občansko-právní smlouva a liší se v podstatných rysech od kanonického práva tím, že manželství křesťanů a katolíků je rozvížitelné, kdežto podle kanonického práva je nerozvížitelné.

K pochopení těchto ustanovení nutno si uvědomiti, že tehdejší policejní moc bděla nad tím, aby manželé řádně své povinnosti plnili; byly to doby, kdy se na venkově policejně zjišťovalo panenství neprovdaných dívek, kdy cechovní řády donucovaly své členy, aby žili v řádném manželství, šlechta musila aspoň na venek žíti v řádném manželství. Společnost byla rozvrstvena podle stavů a každý stav byl svými stavovskými povinnostmi vázán k manželství. O. z. o. podával jen to, co bylo všem stavům společné, co bylo obecné. Z toho ovzduší vzniká § 93: »Den Ehegatten ist keines wegs gestattet, die eheliche Verbindung, ob sie gleich unter sich darüber einig wären, eigenmächtig aufzuheben; sie mögen nur die Ungültigkeit der Ehe behaupten, oder die Trennung der Ehe, oder auch nur eine Scheidung von Tisch und Bett vornehmen wollen.« Chtějí-li manželské společenství zrušiti, musí k tomu míti po-

volení soudní, jemuž musily předcházeti smírčí pokusy farářovy, a to podle marginální rubriky, i když šlo o dočasné zrušení manželského spolužití. Zeiller sám shledával v tom také další, t. j. náhražku za rozluku, zač rozvod i dnes považujeme. V tehdejších poměrech sociálních to asi vyhovovalo, obzvláště když stavovské zřízení činilo tak značný nátlak na manžely. Z tohoto ovzduší objasňuje se nám, proč byl zaveden v o. z. o. dobrovolný rozvod, tedy rozvod právním jednáním manželů za součinnosti soudu (§ 103). Nesouhlasí-li oba manželé, byl rozvod možný výrokem soudním z důvodu, který soud uzná za dostatečný (§ 107). Zcela jinak pohlíží na rozvod Codex iuris canonici: podle něho nejde o rozchod manželů, třebas dočasný, nýbrž o zrušení manželského společenství, aniž jeden z manželů nabývá schopnosti uzavříti nový sňatek, důvody jsou v codexu vypočítány a rozvod je možný jen výrokem soudním (can. 1128—1132). Stanovisko codexu převzaly skoro všechny moderní zákoníky a v tomto smyslu přešly také do obecné mluvy, což vedlo ke značným změnám právního nazírání a ustanovení o. z. o., která měla radikálně chrániti manželské spolužití, byla příčinou dosti značného rozvratu manželství. Proto také u této otázky setrváme déle než by se na prvý pohled zdálo, že je tak nutno.

Z tuhého stavovského zřízení plyne také, že nulita manželství byla upravena zvláštním způsobem. O. z. o. nerozeznává podmínky manželství a překážky jeho a směšuje vše v jedno jako překážky manželství, čímž se stírá rozdíl mezi nemanželstvím a neplatným manželstvím. Tento nedostatek možno vysvětliti tím, že sexuální styky podléhaly přísné reglementaci a že rozdíl mezi neplatným manželstvím a nemanželstvím bylo možno shledávati na poli policejních (čili politických) předpisů a zařízení. Neplatným je manželství, které nemá náležitostí vytčených v §§ 48—82. Je to nejprve nedostatek způsobilosti ku projevu konsensu (§§ 48—59), dále je to nedostatek, jenž brání fysiologickému a mravnímu účelu manželství (impotence § 60, odsouzení k těžkému žaláři § 61, zásada monogamie § 62, vyšší svěcení § 63, rozdílnost náboženství § 64, příbuzenství § 65, švagrovství § 66, cizoložství § 67, vražda manžela § 68), konečně nedostatek formálního projevu konsensu, dále jsou uvedeny všechny formality sňatkové (§§ 69—82). Z toho je nejlépe viděti, na jakých pilířích spočívalo manželství. Přísnost o. z. o. objevuje se v jednom detailu: v omylu. Podle církevního práva je rozhodným omyl error circa personam (error in qualitate redundans in errorem personae) a error in libertate (can. 1083), podle o. z. o. je rozhodný jen error in

persona (§ 57) a error in qualitate jen tehdy, jestliže jde o předsňatkové těhotenství manželky (§ 58). Tím zaujal o. z. o. mnohem přísnější stanovisko než právo církevní, což jsme mohli zjistiti také při rozvodu. Tato přísnost vedla ke strohostem a tyto pak se v manželství hůře snášejí než v majetkovém právu. V jedné funkci rozsudek, jímž se manželství prohlašuje za neplatné, působí jako rozluka manželství od počátku (ex tunc). V tom směru církevní právo je liberálnější než byl o. z. o. v původní své formě.

Rozluka manželství byla připuštěna jen pro nekatolíky (§ 115) a pro židy (§ 133). Bylo to privilegium, které považovali redaktoři o. z. o. za privilegium nečestné (srov. Zeiller, Komentář k o. z. o. I., str. 286).

Tento stav zůstal až do roku 1855, kdy dne 18. srpna uzavřen byl konkordát s kurií papežskou (č. 195/1855 ř. z.). V čl. X. bylo stanoveno: »Ježto všechny právní případy a jmenovitě ony, které se týkají víry, svátostí... náležejí jedině před soud církevní, bude o nich rozhodovati církevní soudce a má tedy tento také souditi o věcech manželských podle předpisů svatých zákonů církevních a jmenovitě nařízení tridentských a pouze občanské účinky manželství odkázati na soudce světského.« Tím zavedeno bylo pro celou oblast monarchie církevní právo manželské a z manželského práva zůstalo civilním soudcům vyhrazeno majetkové právo. V předlitavské části monarchie zrušen byl konkordát 30. července 1870 (Bušek-Hendrych-Lašťovka-Müller, Československé církevní zákony I., str. 137), čímž se mělo za to, že nastal dřívější stav předkonkordátní. Změna nastala tím, že v Rakousku podle státních základních zákonů ze dne 21. prosince 1867, zák. č. 142, čl. 14., zavedena byla svoboda vyznání a tím tedy zmizel jeden ze základních pilířů práva manželského, jak upraveno bylo v o. z. o., neboť nyní mohli býti lidé také jiného vyznání, než na které pamatoval o. z. o. To vedlo k určitým změnám. Tak zaveden byl civilní sňatek zák. č. 47/1868 ř. z. pro ty případy, kdy církevní sňatek nebyl možný — t. zv. nouzový sňatek civilní, zavedena rovnost formy katolické s akatolickou, čímž změněny §§ 71, 77 (čl. I.—III. zák. č. 4/1869). Civilní následky odsouzení zrušeny (viz § 61 o. z. o. a § 5 zák. č. 131/1867). Nicméně úplného souladu mezi základními zákony a manželským právem docíleno nebylo, poněvadž svoboda náboženská nebyla provedena důsledně, neboť pro manželství rozhodovalo, jakého vyznání byli snoubenci v době sňatku a ne v době pozdější. Toto se mnohdy považovalo za odiosní privilegium a nepůsobilo dobře právě v prostředí katolickém. Stabilita manželství z prostředí katolického

udržována byla prostředky vnějšími. Je sice velmi nutno, aby stabilita manželská udržována byla také vnějšími prostředky, ale tyto prostředky ukázaly se nevhodnými. V další kapitole ukážeme na to, jak majetkové právo podporovalo nestabilitu manželskou, a tak v prostředí katolickém počínalo se spoléhati více na právní donucení než na mravní povinnosti. V nekatolickém prostředí naproti tomu musilo se spoléhati jen na morálku a tak se stalo, že postupem času v nekatolickém prostředí manželství a rodinné svazky byly tužší než v prostředí katolickém. V tomto prostředí byla však důležitá výjimka stability jak manželství, tak i rodinných svazků, a to u šlechty, která svými šlechtickými řády k tomu byla nucena, k tomu přistupovala fideikomisní instituce vysoké šlechty, jejíž rody byly fideikomisním svazkem spjaty v korporaci zvláštního druhu. Ve středních vrstvách městských však postupoval liberalismus a se svým individualismem se těžce snášel s tuhými právními předpisy osobního práva manželského a volné majetkové právo manželské těmto vrstvám nevyhovovalo. Následek toho byl velmi silný pokles smyslu pro rodinné svazky, bylo v těchto vrstvách více konvenční morálky, než opravdového přesvědčení. Smýšlení těchto vrstev bylo pro další vývoj velmi důležité. Když pak došlo k sociálnímu rozvratu válečnému, tu nemohlo dojíti k ničemu jinému než ke zhroucení svazků manželských. Bylo velmi těžko udržovati svazek manželský, stanovený jen pro katolíky; když manželská strana se prohlásila za akatolickou, privilegium favorabile stalo se privilegiem odiosním, a to, co mělo chrániti svazek manželský, jej rozvracovalo. To ovšem přispívalo neobyčejně k irreligiositě v těchto vrstvách a náboženský indiferentismus byl charakteristickou známkou té doby. Štěstí bylo, že venkov zůstal toho celkem ušetřen a tak byl odolnějším v dobách zmatků válečných a poválečných. Pomalý rytmus venkovského života zachránil mnoho hodnot.

2. Právo na Slovensku platné.

Na Slovensku zůstalo konfesní manželské právo až do roku 1894, kdy zaveden byl civilní sňatek. Zák. čl. XXXI/1894 upravil manželství na tom podkladě, na jakém spočívalo manželské právo většiny evropských států v té době. Poněvadž se tímto zákonem nebudeme dále při legislativní úpravě zabývati, podáme jeho přehled trochu zevrubnější již zde.

Podobně jako v o. z. o. je upraveno zasnoubení, nevzniká z něho nárok na manželství (§ 1), aniž je možno smluviti konvenční pokutu (§ 2), ale je dán nárok na náhradu škody při

bezdůvodném zrušení zasnoubení (§ 3); podobně jako v o. z. o. (§ 46), je toto ustanovení zevrubněji rozvedeno, což se jeví i v §§ 4 a 5. Předpokladem je, že snoubenci jsou způsobilí uzavříti sňatek. Forma na Slovensku až do zákona č. 320/1919 Sb. z. a n. byla ta, že snoubenci prohlásili před matrikářem svůj manželský konsens, t. j. že spolu chtějí žíti v manželském společenství, při čemž civilní úředník aktivně zasáhl do toho, neboť prohlašuje manželství za uzavřené, což je konstitutivní součástí manželství (§ 39).

Od náležitostí projevu manželské smlouvy liší zákon překážky manželství a zde manželský zákon není také bez kazů, poněvadž jednou pojednává o těchže skutečnostech jako o překážkách manželství, po druhé jako o důvodech neplatnosti, při čemž podvod uvádí jen u neplatnosti (§ 55). Důvod je více méně praktický, aby civilní úředník předem již věděl, za jakých okolností možno manželství uzavříti. Nicméně zákonný výraz těchto předpisů v zák. čl. XXXI/1894 je lepší než v o. z. o. V překážkách manželství jedná se nejprve o nedostatku věku (§§ 6 až 10, 16, 127), což je vlastně náležitostí konsensu. Dále se uvádí překážky a zákazy: příbuzenství (§§ 11, 17), svazek manželský (§§ 12, 21, 22), vražda manžela (§§ 13, 25), nedostatek svéprávnosti (§§ 14, 15), osvojení (§ 18), poručenství (§ 19), cizoložství (§ 20), turbatio sanguinis (§ 24), překážka slibu čistoty (§ 25 nyní zrušený), svazek vojenský (§ 26).

Nezpůsobilí jsou, a to úplně (absolutně), děti do dovršení 12 let, osoby duševně choré, nepříčetné, osoby zbavené svéprávnosti, osoby, nad nimiž byla prodloužena nezletilost pro duševní chorobu anebo pro nedorozumitelnost, pro hluchoněmost (§ 127). Následek úplné nezpůsobilosti je neplatnost manželství, ale odpadnutím nezpůsobilosti stává se manželství platným, a to buď výslovným prohlášením (§ 44 II.) anebo konkludentním činem (§ 44 III.), což někdy je bezúčinné (§ 44 IV. cf., §§ 11d, 12, 13). Tento konsens konvaliduje jen absolutní neschopnost manželskou, nikoliv však napadnutelnost manželství (§ 44 V. cf., §§ 7, 8).

Relativně nezpůsobilí jsou příbuzní (manželští, též i nemanželští) a to v linii přímé, sourozenci mezi sebou a s dětmi druhého sourozence [§ 11 a), b), c)], sešvagření v linii přímé, a to i po zrušení dotčeného sňatku [§ 11 d)], osoby, žijící v platném svazku manželském (§ 12 cf., §§ 72—74), dále osoby, které společně usilovaly o bezžití druhého manžela (§ 13). Následek toho je neplatnost manželství (§ 45 I.) s výjimkou § 11 c), byla-li před jeho zánikem nebo prohlášením jeho neplatnosti udělena dispens (§ 45 II.).

Podmínkou manželství je konsens manželský, prohlášený před občanským úředníkem (officier de l'état civil, Standesbeamte). Není-li ani toho, je spolužití nemanželstvím. Zákon to sice nevyslovuje systematicky správně, ale z ustanovení hlavy třetí (§§ 28—40) dále z §§ 41—43 jde to jasně najevo. Není-li konsens projeven před příslušným občanským úředníkem, je manželství neplatné. Není-li dostatečného projevu konsensu, není manželství vůbec uzavřeno. Konvalidace tak neplatného manželství nastává ročním spolužitím manželů.

Vedle manželství neplatného je manželství odporovatelné z těchto důvodů: nedokonalý věk — muž mladší osmnácti, žena mladší šestnácti (§§ 7, 51; dosažením věku neodpadá napadnutelnost tohoto manželství), osoby mladší dvacíti let bez souhlasu rodičů (§ 8 II.), osoby dvacetileté, nezletilé bez schválení zákonného zástupce (§ 8 I.), důvodná bázeň (§ 53), omyl v jednání [§ 54 a)], v osobě druhého manžela [§ 54 b)], ve vlastnostech jeho, impotence lit. c), odsouzení podle § 54, lit. d), těhotenství manželky lit. e), dále omyl, že zrušen byl sňatek úmrtím manžela druhého [§ 54, lit. f)], podvod (§ 55).

Velmi široce jsou pojaty zákazy manželství (impedimenta impedimentia). Zakázané je manželství osoby dané pod opatrovnictví (§§ 14, 15), dvacetileté nezletilé bez schválení rodičů (§ 16), vyžaduje se povolení ke sňatku u řeholníků (§ 25 nyní zrušený zák. č. 320/1919 Sb. z. a n.), vojenského úřadu (§ 26), dále je zakázáno manželství mezi dětmi sourozenců (§ 17) mezi osvojitelem a osvojencem a ostatními příbuznými pro dobu osvojeneckého poměru (§ 18), mezi poručníkem a poručencem (§ 19), při cizoložství, byl-li sňatek mezi nimi zakázán rozsudkem rozlukovým (§ 20), manžela, jehož neplatné manželství nebylo dosud rozsudkem zrušeno (§ 21), nebo jehož druhý manžel nesprávně byl prohlášen za mrtva (§ 22); manžel nesmí uzavříti manželství s osobou, která usilovala o život druhého (jeho) manžela (§ 23), předčasný sňatek vdovy nebo rozloučené manželky (§ 24).

Neplatné manželství považuje se tak dlouho za platné, pokud rozsudkem nebylo prohlášeno za neplatné. Skončí-li se takové manželství, má se za to, že nebylo vůbec uzavřeno (§ 46 II.), prohlášení neplatnosti platí od počátku. Nerozhoduje, zda jde o neplatnost nebo o napadnutelnost manželství. Uherský zákon zná také manželství putativní. Charakteristický je rozdíl mezi neplatností manželství v pravém smyslu a napadnutelností, což je o. z. o. neznámo, ale v novějším zákonodárství manželském se uznává. Rozdíl, který činí o. z. o. mezi neplatností veřejnou a soukromou, je dnes již zastaralý. Zák.

čl. XXXI/1894 rozdíl mezi neplatností a napadnutelností neprovádí dokonale, neboť výsledky jsou v obou případech stejné. Zvláštní úpravy doznalo promlčení napadnutelnosti (§§ 57 až 63). Nepřehledná jsou ustanovení o konsolidaci (§§ 44, 45, 63 až 64), osobní poměry manželství jsou upraveny podobně jako u nás: životní společenství na principu patriarchálním.

Manželství se končí smrtí a rozsudkem rozlukovým z důvodů v zákonů vypočítaných (§ 75). Důvody viz na straně 29. Zákon XXXI/1894 stojí na tom stanovisku, že nevinný manžel má býti rozlukou zbaven povinností manželských, kdežto vinný manžel má pozbýti všech osobních práv z manželství (§§ 94, 95) a mimo to mají trvati některé manželské povinnosti dále (§§ 90—93) a pozbývá výhody (§ 89). Toto hledisko je jiné než v manželské novele č. 320/1919 Sb. z. a n., kde jde o to, zda manželství má trvati anebo býti zrušeno a nikoliv o sankci na porušení manželských povinností.

Rozvod na Slovensku je zcela jinak uspořádán než v historických zemích. V těchto rozvod je prostě zrušením společného živobytí, kdežto na Slovensku podobně jako v jiných zemích — je rozvod již rozpadem manželství a řídí se tudíž stejnými zásadami jako rozluka. Proto účinky rozvodu jsou na Slovensku skoro stejné jako rozluky (§ 105 cf., §§ 75—87, 89—92, 95—98, 101—103), ale manželé jsou vázáni svazkem manželským. Rozvod je možný jen rozsudkem a jen z důvodů rozluky (§ 104). Trval-li rozvod od stolu a lože dvě léta od pravoplatnosti rozvodového rozsudku, může kterýkoliv z manželů žádati, aby soudce rozvod změnil na rozluku (§ 107 cf., § 685 osp.). Rozvedení manželé mohou kdykoli obnoviti manželské společenství a oznámením u soudu ruší se rozvod a jeho účinky (§ 106).

3. Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n.

Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. nazývá se také zákonem rozlukovým a to proto, poněvadž jeho hlavním účelem bylo zavésti rozluku také pro katolíky. Byl důsledkem toho stavu, jak se vyvinul v Rakousku od roku 1870 a dále byl důsledkem rozvratu válkou způsobeného. Má charakteristické známky revolučního zákona: primitivnost legislativní, hovění zájmům redaktorů a ne celku. Je negativní reakcí na stav předcházející.

V jednom směru je však jeho zařízení chváliti, a to je prvých dvanáct paragrafů o obřadnostech smlouvy manželské. Dosavadní velmi nepřehledná ustanovení o formách smlouvy manželské se zde velmi podstatně zjednodušují: zavádí se sňatek buď před správním úředníkem anebo před duchovním církve

státem uznané, který má sňatkovou jurisdikci. V obou případech jde o sňatek jen s hlediska občanských zákonů a ne zákonů církevních. Jak správní úředník, tak i duchovní jsou officier de l'etat civil, ale duchovní nemusí celebrovati sňatek, odporuje-li ustanovením jeho církve, což plyne z našeho církevního zákonadárství. Na druhé straně jsou tato ustanovení tak primitivně vřazena do o. z. o., že nelze na tom setrvati. Považujeme však věcně tato ustanovení za velmi vhodná: lidé, kteří považují sňatek za pouhou smlouvu, nejsou nuceni podrobovati se náboženskému ritualu, který v nedostatku víry je znesvěcován, naproti tomu lidé, kteří sňatek považují za náboženský úkon, nejsou nuceni k civilní formalitě, která odporuje jejich přesvědčení. Máme za to, že tím je lépe vyjádřena svoboda přesvědčení, než kdyby se zavedl výlučný sňatek před správním úředníkem: poněvadž není dobře hýbati náboženskými základy manželství tam, kde se svazek manželský zakládá na víře, ježto nevíme, kde by tato akce skončila. Na druhé straně nelze víru nahrazovati vnějšími předpisy právními, a proto je velmi důležité, že nikdo není k církevnímu sňatku jako aktu náboženskému nucen.

Druhá část tohoto zákona jest již méně příznivá. Jde o rozluková ustanovení a o další změny ob. zák. obč. Jak řečeno, byla rozluka přípustná pro nekatolíky a tu se považovalo za velmi důležité, aby svoboda tato byla zavedena i v katolických kruzích, kde však na to byli méně připraveni než v kruzích nekatolických. Mimo to důvody rozluky byly velmi rozšířeny. Dřívější důvody rozluky byly: a) cizoložství, b) odsouzení k pětiletému žaláři, c) zlomyslné opuštění, d) nebezpečné nástrahy, e) opětovné zlé nakládání, f) nepřekonatelný odpor. Rozluková novela tyto důvody znamenitě rozvedla:

a) cizoložství,

b) odsouzení k tříletému žaláři nebo i ke kratšímu, ale za trestní čin, který byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze,

c) zlomyslné opuštění,

d) nebezpečné nástrahy,

e) opětovné zlé nakládání,

f) zhýralý život,

g) duševní choroby, hysterie, pijáctví, zneužívání nervových jedů, padoucnice,

h) hluboký rozvrat,

i) nepřekonatelný rozpor, což bylo ulehčeno ustanovením §§ 15, 16 o přeměně rozvodu v rozluku.

K srovnání slouží nám důvody rozluky na Slovensku:

a) cizoložství,

b) smilstvo proti přírodě,

c) bigamie (§ 76 zák. čl. XXXI/1894),

d) zlomyslné opuštění (§ 77),

e) úklady o život a těžké ublížení (§ 78),

f) odsouzení aspoň do pěti let do káznice (§ 79),

g) úmyslné těžké provinění proti manželským povinnostem [§ 80 a)],

h) navádění dětí ke zločinu nebo nemravnému životu [§ 80 b)],

i) tvrdošíjně nemravný život [§ 80 c)].

Důvod a) vyskytuje se všude, důvod b) je též všude, ale v novele byla snížena doba odsouzení na tři léta; důvod c) vyskytuje se všude, důvody d) a e) taktéž. Důvod i), nepřekonatelný odpor, je jen v § 115 a v rozlukové novele na Slovensku se nevyskytuje, hluboký rozvrat vyskytuje se pouze v novele, ale obdobný důvod je v § 80 c), jenže objektivněji formulovaný. Nikde jinde nevyskytuje se důvod § 13 g) a zdá se, že tento důvod měl by býti upraven spíše jako důvod neplatnosti manželství než jako důvod rozluky. Uvědomíme-li si paralelu mezi manželskou novelou a zák. čl. XXXI/1894, přicházíme k tomu, že důvody novely jsou mnohem subjektivněji formulovány než v zák. čl. XXXI/1894. Subjektivní formulování vede k tomu, že soudce nemůže zjistiti, zda důvod rozluky byl přivoděn úmyslně tím z manželů, který žádá za rozluku. Dále umožněna byla ustanovením § 17 zák. rozlukového rozluka vzájemnou dohodou obou stran, neboť tím, že se rozvodová pře řídí zásadou projednávací, bylo umožněno stranám vymoci si rozsudek pro zmeškání nebo na základě uznání, a tak bez projednání bylo manželství rozvedeno dohodou stran, což je možné, ale na základě toho byla provedena rozluka na žádost jen jedné strany. Zde je zbytek staré nesrovnalosti z občanského zákoníka, o níž byla řeč výše a tato nesrovnalost působila velmi zhoubně, obzvláště že naše praxe jen s velkou námahou snažila se dojíti na správnou cestu, ale nepodařilo se jí tak vždy. Tato snadná rozluka podle § 17 působila rozvrat v manželství. Ti, kdož chtějí, aby manželství bylo ponecháno na libovůli manželů, budou shledávati v tom pokrok, kdo však viděli, jaké spousty nadělá taková volnost v rodinném životě, jak dětem nelze ničím rodiče nahraditi, k jaké sexuální neodpovědnosti manželství toto vede, k jakému na konec znehodnocení lidského života, ten bude o tom jinak souditi.

Novela zavedla další změny, zrušilať §§ 63 (vyšší svěcení), § 64 (různost náboženská), § 66 (švagrovství nahrazeno § 25, č. 3 nov.), § 67 (cizoložství), § 94 (neplatnost nahrazena § 28 nov.), § 119 (cizoložství) a jiné s rozlukou související. Dále odstranila zvláštní předpisy o židech a docílila jisté uniformity v manželském právu. Poněvadž však má dvě kasační doložky (v § 25, kde jsou speciálně vypočítány zrušené předpisy a v § 31, odst. II., kde se praví prostě, že všechny dosavadní předpisy tímto zákonem upravené se zrušují), z toho není pak jasno, které předpisy vlastně jsou zrušeny a které dosud trvají. Vezmeme-li si různá vydání o. z. o., jak platí v naší republice, do rukou, shledáme, že nejsou vždy stejné paragrafy o. z. o. označeny jako dosud platné.

4. Máme tedy v naší republice manželské právo upraveno mosaikovitě, ale musíme říci, že mosaika tato není sdělána s jednotného hlediska. V historických zemích máme základ v o. z. o. Tento je řízen duchem přísného policejního státu s hlediska státní církve, t. j. jedné církve, která je vládním nástrojem panující dynastie. Liberální éra zanechala své stopy, takže jednotná stavba byla úplně narušena. Liberalismus v katolickém (de jure) prostředí svazky manželské uvolnil a tyto držely se více méně vnějšími prostředky, kromě šlechtických rodů. Tak na rodinné svazky počínalo se hleděti jako na privilegium šlechty a demokracie obrátila se proti tradiční rodině. V nekatolických kruzích tento rozvrat nebyl tak pronikavý, poněvadž jejich rodiny nebyly privilegovány vládnoucími kruhy a musily proto spoléhati samy na sebe. Tak odstraněním rakouského režimu přirozeně tyto kruhy nebyly dotčeny. Také byly tyto kruhy zvyklé na možnost rozluky, naproti tomu katolickým kruhům byla rozluka zakázaným ovocem. Není proto divu, že v kruzích katolických, které však byly katolickými jen de jure a ne de fide, uvítal se rozlukový zákon jako předzvěst lepších časů. Bohužel dnes po devatenácti letech nejsme již toho mínění a to právě s hlediska sociální péče. Je jisto, že nelze se vrátiti ke konfesnímu manželskému právu a že stát musí míti jednotné právo manželské, ale na druhé straně nesmí se stavěti manželské právo proti náboženskému vyznání, poněvadž by se tím stav ještě ztížil a rozvrat rodin by se tím jen dovršil. Zde musíme nalézti cestu.

Na Slovensku platí dosud Weckerlův zákon č. XXXI/1894 jen se změnami, které zavedla manželská novela v prvých dvanácti paragrafech. Tam však změna nastala v dobách klidných a proto nebyla slovenská rodina do té míry dotčena převratem jako rodina naše, možná, že na Slovensku rodina byla uchrá-

něna proto rozvratu, že nebyla státněpolicejním zařízením jako v Rakousku. Nad to, a to je velmi důležité, musíme si uvědomiti, že majetkové právo rodinné na Slovensku daleko více podporovalo stabilitu rodinnou než u nás. Rodina ve starých Uhrách byla základem společnosti a ne policejním zařízením a tento význam rodiny pociťovali jsme již za Rakouska, kde politická převaha uherská byla právě způsobena velmi přesně fungující rodinou uherskou. Kus tradice toho zachovalo si Slovensko, konečně tato tradice, jdeme-li dále do minulosti, je více slovenská než maďarská a tak se můžeme i my k ní hlásiti. Slovensko i dnes je se svými rodinami významným činitelem. A čím víc v demokracii potřebujeme rodiny jako základu politických svobod, tím více se musíme obraceti na Slovensko.

Vrátíme-li se však k právnímu studiu zákonodárnému, shledáváme, že do rozvrácených poměrů našich se nedá ani Weckerlův zákon beze všeho použíti. Podávajíce tento přehled manželského práva v naší republice, musíme uznati, že jeho úprava je nanejvýše žádoucí, poněvadž v žádném oboru není tolik nejasnosti formální, tolik politických rozporů jako právě v tomto oboru, který má býti vzorně upraven, poněvadž jde o nejcennější hodnoty lidské.

III. Osnova superrevisní komise občanského zákoníka.

1. Jak známo, vládní osnova neobsahuje rodinné právo a poslední stadium, kde uvázly legislativní práce, je osnova superrevisní komise z roku 1931. Budeme se jí nyní v této kapitole zabývati.

Materie je rozvržena v osnově podobně jako v ob. z. obč. Začíná se zasnoubením, pak jsou překážky manželství, jichž je pět (nedostatek svolení, vady přivolení, svazek manželský, příbuzenství a švagrovství, nedostatek předepsaných obřadností), prominutí překážek, právní následky manželství, zrušení manželského společenství, prohlášení manželství za neplatné, rozvod (dobrovolný a nedobrovolný), rozluka, pak následují smlouvy svatební, tyto byly však pojaty do vládního návrhu. Z toho je patrno, že systém o. z. o. se vším narušením pozdějších úprav je zachován, ale v osnově nesourodost jednotlivých ustanovení je mnohem větší než v o. z. o. Jistě působí velmi podivně vedle sebe § 55, že manželé nesmí se rozejíti ani dobrovolně, a § 67, kde rozluka srovnalou vůlí je přípustna. Na jedné straně přísnost restaurace, na druhé straně individualistická svoboda. Takových ideových nesrovnalostí je v této částí velmi mnoho. Při